

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-45>

УДК 631.1.016-047.44(477)

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

ANALYSIS OF THE POSSIBILITY OF AGRICULTURAL DEVELOPMENT IN UKRAINE

Головачко Василь Михайловичкандидат економічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5993-0873>**Ліба Наталія Степанівна**доктор економічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7053-8859>**Вибер Евелін Федорівна**здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Мукачівський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0514-2000>**Holovachko Vasyl, Liba Natalia, Vyber Evelin**
Mukachevo State University

Основу агровиробничої сфери світового господарства становить сільське господарство – один з найдавніших видів людської господарської діяльності. В ньому як і в наш час зайнято більш як половина економічно активного населення світу. Проте, якщо в країнах, що розвивається, в сільському господарстві працює понад 2/3 зайнятого населення, а в окремих з них – 3/4, то в економічно розвинутих країнах, менш ніж 1/10, економічно активного населення. До прикладу якщо взяти агропромисловий комплекс України, то він становить – 2/3 частки економічно активного населення. Сільськогосподарські угіддя займають 42 млн. гектарів, або 70 % загального фонду країни. 78,9 % сільськогосподарських угідь – орні землі та багаторічні насадження, 13,0 % – пасовища, 8,4 % – сіножаті. Найвища частка орних земель – у степових районах (70-80 %) і лісостеповій зоні. Пасовища зосереджені, в основному, в Карпатах, на Поліссі та в південно-східних степових областях, сіножаті – в долинах річок лісової і лісостепової зон. У сільському господарстві 99% продукції виробляє землеробство і тваринництво, то в розвинутих країнах основним видом діяльності в сільському господарстві є фермерство, де зосереджено велика частина земельного фонду і основні продуктивні можливості виробництва агропромислового комплексу. Інші галузі – аквакультура (розведення риби, молюсків, тощо) та використання комах (шовківництво та бджільництво) – хоч і складають не велику частину, але відіграють також значну роль. Однією з важливих галузей землеробства є – зернові культури. Зернові культури збагачені рослинними білками, які є не замінними для здоров'я населення. Ще однією вагомою частиною є тваринництво. Основними галузями в даній сфері виступають: молочне тваринництво, свинарство, виробництво м'ясних продуктів, а також вирощування великої рогатої худоби. Тож на даний момент ця тема є найбільш актуальною для обговорень та дискусій щодо популяризації аналізу розвитку сільського господарства. У статті досліджено та проаналізовано різні сфери сільського господарства України. Зокрема ними стали – зернові культури, тваринництво, продукти тваринництва, та випуск продукції сільського господарства. Визначено та розглянуто можливі бар'єри, які спричиняють уповільнення розвитку сільського господарства, на які варто звернути увагу, щоб дати поштовх для кращого функціонування агропромисловості в Україні.

Ключові слова: сільське господарство, зернові культури, тваринництво, продукція тваринництва, випуск продукції сільського господарства, розвиток агропромислового комплексу України.

Основу мирового агропромышленного комплекса составляет сельское хозяйство – один из древнейших видов человеческой деятельности. В нем как и в наше время занято более половины экономически активного населения мира. Однако, если в странах развивающейся в сельском хозяйстве работает более 2/3 занятого населения, а в некоторых из них – 3/4, то в экономически развитых странах, менее чем 1/10, экономически ак-

тивного населення. К прикладу якщо взяти агропромисловий комплекс України, то він складає – 2/3 частини економічно активного населення. Сільськогосподарські угіддя займають 42 млн гектарів, або 70% загального фонду країни. 78,9% сільськогосподарських угідь – пахотні землі і багаторічні насадження, 13,0% – пасовища, 8,4% – сенокоси. Найвища частка пахотних земель – в степних районах (70-80%) і лісостеповій зоні. Пасовища зосереджені, в основному, в Карпатах, на Поліссі і в південно-східних степних областях, сенокоси – в долинах річок лісової і лісостепової зон. В сільському господарстві 99% продукції виробляють землеробство і тваринництво, то в розвинутих країнах основним видом діяльності в сільському господарстві є фермерство, де зосереджено більша частина земельного фонду і основні виробничі можливості виробництва агропромислового комплексу. Інші галузі – аквакультура (розведення риби, молюсків і т.д.) і використання комах (шелководство і бджільництво) – хоч і складають не велику частину, але грають також важливу роль. Однією з важливих галузей землеробства – зернові культури. Зернові культури, багаті рослинними білками, які є незамінними для здоров'я населення. Ще однією важливою частиною є тваринництво. Основними галузями в цій сфері є: молочне тваринництво, свинівництво, виробництво м'ясних продуктів, а також вирощування великої рогатої худоби. Тому на даний момент ця тема є найбільш актуальною для обговорення і дискусій по популяризації аналізу розвитку сільського господарства. В статті досліджені і проаналізовані різні галузі сільського господарства України. В частині, це були – зернові культури, тваринництво, продукти тваринництва, і випуск продукції сільського господарства. Визначені і розглянуті можливі бар'єри, які викликають уповільнення розвитку сільського господарства, на які варто звернути увагу, щоб дати поштовх для кращого функціонування агропромисловості в Україні.

Ключові слова: сільське господарство, зернові культури, тваринництво, продукція тваринництва, випуск продукції сільського господарства, розвиток агропромислової галузі України.

The basis of the agro-industrial sector of world agriculture is agriculture – one of the oldest types of human economic activity. It still employs more than half of the world's economically active population. However, in developing countries more than 2/3 of the employed population works in agriculture, and in some of them – 3/4, then in economically developed countries, less than 1/10 of the economically active population. For example, if we take the agro-industrial complex of Ukraine, it is – 2/3 of the economically active population. Agricultural land occupies 42 million hectares, or 70% of the total fund of the country. 78.9% of agricultural lands are arable lands and perennial plantations, 13.0% are pastures, and 8.4% are hayfields. The highest share of arable land is in the steppe areas (70-80%) and the forest-steppe zone. Pastures are concentrated mainly in the Carpathians, Polissya and in the south-eastern steppe regions, hayfields – in the river valleys of the forest and forest-steppe zones. In agriculture, 99% of production is produced by agriculture and animal husbandry, then in developed countries the main activity in agriculture is farming, where most of the land fund and the main productive production opportunities of the agro-industrial complex are concentrated. Other industries – aquaculture (fish farming, shellfish, etc.) and the use of insects (silkworm breeding and beekeeping) – although not a large part, but also play a significant role. One of the important branches of agriculture is grain crops. Cereals are fortified with plant proteins, which are essential for human health. Another important part is animal husbandry. The main industries in this area are: dairy farming, pig farming, meat production, as well as cattle breeding. Therefore, at the moment this topic is the most relevant for discussions and debates on the popularization of the analysis of agricultural development. The article investigates and analyzes various areas of agriculture in Ukraine. In particular, they were – cereals, livestock, livestock products, and agricultural production. Possible barriers that slow down the development of agriculture have been identified and considered, which should be taken into account in order to give impetus to the better functioning of agro-industry in Ukraine.

Keywords: agriculture, grain crops, animal husbandry, livestock products, agricultural production, development of the agro-industrial complex of Ukraine.

Постановка проблеми. Розвиток сільського господарства в Україні є одним з пріоритетних напрямків державної політики. Не зважаючи на такі переваги як: родючі землі, наявність робочої потенціалу, та широкий ринок збуту продукції. Навіть за цих умов сільське господарство не стало пріоритетним напрямком розвитку державної економіки. Однією з причин не достатнього розвитку сільського господарства, стала не досконалість у прийнятих реформах та не доведення їх до логічного завершення. Оскільки заради раціональним і розумним реформам, грамотним використанням матеріального та трудового потенціалу, та максимального збуту

готової продукції, сільське господарство стане тією самою потужною силою для стрімкого підняття економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даному питанню присвятили роботи та займалися вивченням питання ряд вчених, І. В. Бурачек [1], В. А. Вергунов [2], В. А. Голян [3], М. П. Денисенко [4], В. О. Іванченко [5], О. М. Ільчук [6], І. Каракаш [7], В. Г. Чернишев [10] та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз можливостей розвитку сільського господарства в Україні, визначення їх позитивної та негативної тенденції.

Виклад основного матеріалу. Агробізнес – це локомотив української економіки. Україну історично називають житницею Європи, оскільки тут зосереджено близько 25% світових чорноземних ґрунтів, відомих високим рівнем родючості. Країна також є найбільшим у світі експортером соняшникової олії та одним із найбільших експортерів зерна [6].

Основними сільськогосподарськими культурами, що роблять Україну одним із світових лідерів, є зернові та кормові культури, включаючи пшеницю, кукурудзу, ячмінь, соняшник, цукровий буряк, тютюн, бобові, фрукти та овочі. За даними державної служби статистики середня врожайність зернових у 2019 році зросла на 2,2 центнера з гектара. Якщо у 2018-му вона дорівнювала 47,4 ц/га, то у 2019 році дійшла до 49,1 ц/га. Помітно збільшилася врожайність і деяких інших культур: озима пшениця – 41,7 ц/га, ячмінь – 34,8 ц/га, кукурудза – 71,4 ц/га, гречка – 13,3 ц/га, просо – 18,1 ц/га, соняшник – 25,1 ц/га, соя – 23,5 ц/га [1].

За даними Державної служби статистики України, агропромисловий комплекс створює близько 12,1% ВВП України і є одним із основних фактором бюджетоутворення. Площа України становить 60,3 млн. га, а площі на сільськогосподарських землях України – найбільша в Європі – 41,5 млн га (68,7% території країни) [8]: з них – 32,5 млн га використовуються для вирощування сільськогосподарських культур. Вдалому розвитку сільськогосподарського сектору також сприяють близькість основних ринків збуту,

транспорті на інфраструктура (залізниця, дороги, порти), постійне зростання світового попиту на продовольчі продукти і альтернативну енергетику, а також наявність порівняно дешевих трудових ресурсів [3].

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, було розраховано індекс сільськогосподарської продукції за регіонами у січні-квітні 2021 року (у % до відповідного періоду попереднього року):

- Дніпропетровська область – 112,7 %;
- Тернопільська область – 111,5 %;
- Львівська область – 104,4 %.

Серед лідерів також відзначаються також: Черкаська (99,5%), Хмельницька (99,4%) та Закарпатська області (98%) [9].

Проаналізувавши сільське господарство, зокрема, зернові культури, тваринництво, продукти тваринництва, та випуск продукції сільського господарства.

Діаграма була розроблена згідно статистичних даних, ДСС України [8]. На діаграмі зображено вибірку від 2015–2019 рр., у фактичних цінах (млн грн).

- 2015 – 163856 млн грн (що становить – 14%);
- 2016 – 214155 млн грн (що становить – 18%);
- 2017 – 226918 млн грн (що становить – 19%);
- 2018 – 296578 млн грн (що становить – 25%);
- 2019 – 288400 млн грн (що становить – 24%).

Згідно цих даних можна зробити висновок що, найбільша частка з вибірки становить 296578 млн грн, 2018 рік. Цей рік став найпродуктивнішим за останні 5 років вибірки. Порівняно з 2015 роком він зріс на 132722 млн грн. Проте відзначився 2019 рік гіршим результатом ніж 2018, точніше 8178 тис. грн.

Рисунок 4 складено за даними ДСС України, відповідає таким цифрам, (млн грн):

- 2015 – 69056 (млн грн);
- 2016 – 70527 (млн грн);
- 2017 – 87933 (млн грн);
- 2018 – 106005 (млн грн);
- 2019 – 108451 (млн грн).

Тваринництво на фоні зернових культур менш продуктивне. Але тим не менш результати не є негативними. Тваринництво набула найкращих результатів у 2019 році, точніше 108451 млн грн. Відносно 2015 року цей показник збільшився на 39395 тис грн.

Наступним досліджуваним показником стали продукти тваринництва.

Рис. 1. Врожайність зернових культур

Джерело: складено авторами на основі [8]

Рис. 2. Розвиток тваринництва

Джерело: складено авторами на основі [8]

На вище наведеному графіці, чітко відображаються дані продукти тваринництва, періодом від 2015 по 2019 рр., а точніше:

- 2015 – 65582 (млн грн);
- 2016 – 67931 (млн грн);
- 2017 – 84327 (млн грн);
- 2018 – 94930 (млн грн);
- 2019 – 92539 (млн грн).

Продукти тваринництва так як і зернові культури, відзначилися найбільшою результативністю у 2018 році. Показник дорівнював 94930 млн грн, що порівняно 2015 року

збільшився на 29348 тис. грн. Але ж результат 2019 не потішив, він зменшився порівняно з 2018 роком на 2391 тис. грн.

Останнім але не менш важливим показником став випуск продукції сільського господарства. Показник відповідає цифрам, (млн грн):

- 2015 – 540513 (млн грн);
- 2016 – 634040 (млн грн);
- 2017 – 703893 (млн грн);
- 2018 – 842925 (млн грн);
- 2019 – 838038 (млн грн).

Рис. 3. Продукти тваринництва

Джерело: складено авторами на основі [8]

Рис. 4. Випуск сільського господарства

Джерело: складено авторами на основі [8]

На рис. 4 чітко відображаються показники випуску продукції сільського господарства, як і в попередніх відзначився 2018 рік, відзначився як найпродуктивнішим. 842925 млн грн – таким показником є найвищим. Показник 2018 року, порівняно з 2015 роком виріс на 302412 млн грн. Надіємося і 2021 рік стане таким же продуктивним та плодотворим як і 2018 рік.

Як відомо, в Україні майже 90% фруктів та овочів виробляється на невеличких фермах і домашніх господарствах [7]. Малі фермерські господарства є невід'ємною частиною вітчизняного аграрного комплексу України і займають досить значиме місце в державі. Одна із суттєвих проблем у розвитку фермерських господарств, це фінансові допомоги. Банки не завжди наважуються кредитувати їх [2]. Також до проблем можна віднести недосконалість нормативно-правової бази, що не дозволяє малим господарствам розвинутися на повну силу [3].

Відтак на початку 2017 р. була запроваджена нова система підтримки сільського господарства. Скасовано спрощену систему оподаткування сільськогосподарських виробників. Нова система передбачає значно зменшити підтримку тваринництва і свинарив, тоді як підтримку виробників м'яса птиці, ймовірно, скоротити в меншій мірі. Підтримка зернових і олійних культур була скасована [10]. Однак ці втрати були частково компенсовані за рахунок більш ефективного експортного від-

шкодування ПДВ для цих культур. На основі ліквідації субсидій очікується уповільнення зростання цього сектора в довгостроковій перспективі. Нова система меншою мірою забезпечує підтримку виробників сільськогосподарської продукції у цілому [2].

На жаль заходи держави призводять до знищення та банкрутства сільськогосподарських підприємств. Через такі рішення тягнуть за собою такі проблеми як, втрата робочих місць, зменшення заробітних плат, тому хочеться щоб державні чиновники звернули увагу на підтримання аграрної сфери.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши чинники та проблеми розвитку сільського господарства хочеться запропонувати такі поради: по-перше це, фінансова підтримка. Існує багато чинників звичайно ж, на які людина не впливає, це такі як погодні умови, різного роду пандемії та інші природні явища. Саме тому важлива фінансова підтримка, щоб підприємства не відчували великого фінансового «стресу». Допоможе виростити органічну, безпечну, та екологічно чисту продукцію. По-друге, це врегулювання нормативно-правових актів, які б допомогли стабілізувати розвиток господарств. Ці заходи необхідні для удосконалення роботи ринку та створення потужного агропромислового комплексу, і допоможе підтримати розвиток середніх та малих підприємств. Встановлення ринкових цін на продукцію, які забез-

печуватимуть рентабельність її виробництва для основної маси виробників. Впроваджувати іноземного досвіду розбудови інноваційного ринку сільського господарства,

розумного та раціонального використовувати земельні ділянки. Залучення молодих людей у сільське господарство; забезпечення гідної оплати праці в сільському господарстві та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бурачек І.В. Сучасний стан та перспективні напрями розвитку сільського господарства в Україні. *Глобал. та нац. проблеми економіки*. 2018. Вип. 21. URL: <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/27.pdf>
2. Вергунов В.А. Історичний аспект розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні як складова формування національної ідентичності. *Вісн. Нац. акад. наук України*. 2020. № 7. С. 27–33.
3. Голян В.А. Фінансово-економічна підтримка сільського господарства: специфіка органічних виробництв. *АгроСвіт*. 2020. № 4. С. 27–34.
4. Денисенко М.П. Сучасний стан та перспективи розвитку сільського господарства України. *АгроСвіт*. 2019. № 12. С. 15–21.
5. Іванченко В.О. Організаційно-економічні особливості функціонування підприємництва в сільському господарстві. *Економіка АПК*. 2020. № 5. С. 56–65.
6. Ільчук О.М. Державна підтримка сільського господарства в Україні. *Економіка АПК*. 2019. № 2. С. 93–98.
7. Каракаш І. Сучасні тенденції в дослідженні проблем правового забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва. *Підприємництво, госп-во і право*. 2019. № 1. С. 154–155.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua
9. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <http://www.minagro.gov.ua>
10. Чернишев В.Г. Сучасний стан іноземного інвестування в сільське, лісове та рибне господарства за регіонами України. *АгроСвіт*. 2019. № 21. С. 36–46.

REFERENCES:

1. Burachek I.V. (2018) Suchasnyj stan ta perspektyvni naprjamy rozvytku siljskogho ghospodarstva v Ukraini [Current state and perspective directions of agriculture development in Ukraine]. *Ghlobal. ta nac. problemy ekonomiky*, vol. 21. URL: <http://global-national.in.ua>
2. Verghunov V.A. (2020) Istorychnyj aspekt rozvytku siljskoghogospodarskoji doslidnoji spravy v Ukraini jak skladova formuvannja nacionalnoji identychnosti [Historical aspect of the development of agricultural research in Ukraine as a component of the formation of national identity]. *Visn. Nac. akad. nauk Ukrainy*, no. 7, pp. 27–33.
3. Gholjan V.A., Zastavnyj Ju.B. (2020) Finansovo-ekonomichna pidtrymka siljskogho ghospodarstva: specyfika orghanichnykh vyrobnytstv [Financial and economic support of agriculture: the specifics of organic production]. *AghroSvit*, no. 4, pp. 27–34.
4. Denysenko M.P., Novikov D.V. (2019) Suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku siljskogho ghospodarstva Ukrainy [Current state and prospects of agriculture development in Ukraine]. *AghroSvit*, no. 12, pp. 15–21.
5. Ivanchenko V.O. (2020) Orhanizatsiino-ekonomichni osoblyvosti funktsionuvannia pidprijemnytstva v silskomu [Organizational and economic features of entrepreneurship in agriculture]. *Ekonomika APK*, no. 5, pp. 56–65.
6. Iljchuk O.M. (2019) Derzhavna pidtrymka silskoho hospodarstva v Ukraini [State support of agriculture in Ukraine]. *Ekonomika APK*, no. 2, pp. 93–98.
7. Karakash I. (2019) Suchasni tendentsii v doslidzhenni problem pravovoho zabezpechennia staloho rozvytku silskohospodarskoho vyrobnytstva [Current trends in the study of problems of legal support for sustainable development of agricultural production]. *Pidprijemnytstvo, ghosp-vo i pravo*, no. 1, pp. 154–155.
8. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. URL: www.ukrstat.gov.ua
9. Ofitsiyni sait Ministerstva ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy [Official site of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine]. URL: <http://www.minagro.gov.ua>
10. Chernyshev V.Gh., Okara D.V., Konovaljova I.L. (2019) Suchasnyi stan inozemnoho investuvannia v silske, lisove ta rybne hospodarstva za rehionamy Ukrainy [The current state of foreign investment in agriculture, forestry and fisheries in the regions of Ukraine]. *AghroSvit*, no. 21, pp. 36–46.